

دانشگاه تهران

مشخصات کلی، برنامه درسی و سرفصل دروس

دوره: دکتری

رشته: فرهنگ و زبانهای باستانی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

مصوب جلسه مورخ ۸۴/۹/۸ شورای برنامه ریزی آموزشی دانشگاه

این برنامه بر اساس آئین نامه وزارتی تفویض اختیارات برنامه ریزی درسی به دانشگاههای دارای هیات ممیزه توسط اعضای هیات علمی گروه فرهنگ و زبانهای باستانی دانشکده ادبیات و علوم انسانی بازنگری شده و در یکصد و بیست و چهارمین جلسه شورای برنامه ریزی آموزشی دانشگاه مورخ ۸۴/۹/۸ به تصویب رسیده است.

مصوبه شورای برنامه ریزی آموزشی دانشگاه تهران در خصوص برنامه درسی

رشته : فرهنگ و زبانهای باستانی

مقطع : دکتری

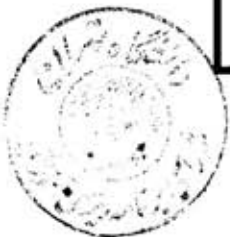
- برنامه درسی دوره دکتری رشته فرهنگ و زبانهای باستانی که توسط اعضای هیات علمی گروه فرهنگ و زبانهای باستانی دانشکده ادبیات و علوم انسانی تنظیم شده است با اکثریت آراء به تصویب رسید.
- این برنامه از تاریخ تصویب لازم الاجرا است.
  - هر نوع تغییر در برنامه مجاز نیست مگر آنکه به تصویب شورای برنامه ریزی آموزشی دانشگاه برسد .

علی افشار بکشلوچ - است
دبیر شورای برنامه ریزی آموزشی دانشگاه

سید حسین حسینی
معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه

رای صادره جلسه مورخ ۸۴/۹/۸ شورای برنامه ریزی آموزشی دانشگاه در مورد بازنگری برنامه درسی رشته فرهنگ و زبانهای باستانی در مقطع دکتری صحیح است، به واحد ذیربط ابلاغ شود.

عباسعلی عمید زنجانی
سرپرست دانشگاه

فصل اول

مشخصات کلی

فصل اول

مشخصات کلی دوره دکتری رشته فرهنگ و زبانهای باستانی

۱. تعریف دوره

این دوره بالاترین مقطع تحصیلات تکمیلی دانشگاهی در رشته فرهنگ و زبانهای باستانی است.

۲. هدف دوره

تربیت متخصصان فرهنگ ایران، اساطیر ایران، ادیان ایران باستان، زبانهای ایرانی باستان، زبانهای ایرانی میانه و زبان سنسکریت برای تدریس و پژوهش

۳. شرایط پذیرش دانشجو

الف) داشتن شرایط عمومی ورود به دوره دکتری آموزش عالی
ب) داشتن دانشنامه کارشناسی ارشد رشته فرهنگ و زبانهای باستانی مورد قبول وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری
ج) موفقیت در آزمون ورودی دوره دکتری رشته فرهنگ و زبانهای باستانی که دارای دو مرحله کتبی و مصاحبه است. آزمون کتبی در ۷ ماده امتحانی برگزار خواهد شد و شرط قبولی در آن و دعوت به مصاحبه کسب حداقل نمره ۱۴ در هر یک از ۷ ماده امتحانی است.
تبصره ۱: حداقل نمره قبولی در آزمون کتبی برای مربیان دانشگاهها در هر یک از ۷ ماده امتحانی ۱۰ است.
تبصره ۲: نمره نهایی آزمون ورودی دوره دکتری رشته فرهنگ و زبانهای باستانی بدین شرح محاسبه خواهد شد: ۷۰ درصد معدل نمرات آزمون کتبی به اضافه ۳۰ درصد نمره مصاحبه.

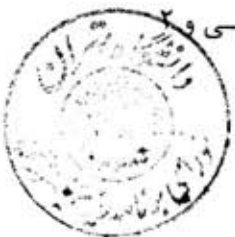
۴. مواد آزمون ورودی

زبان خارجی نخست
زبان خارجی دوم
کتیبه‌های فارسی باستان
متون اوستایی
متون پهلوی
متون مانوی
تاریخ و فرهنگ ایران پیش از اسلام

تبصره ۱: ضریب همه مواد آزمون یک است.

۵. طول دوره

بر پایه آخرین آیین‌نامه دوره دکتری دانشگاه تهران (مصوب ۱۳۸۳/۴/۳)، دوره دکتری رشته فرهنگ و زبانهای باستانی دارای دو مرحله آموزشی و پژوهشی است. حداقل ۶ نیمسال (۴ نیمسال آموزشی و ۲

نیمسال پژوهشی) و حداکثر ۸ نیمسال (۴ نیمسال آموزشی و ۴ نیمسال پژوهشی) است. به پیشنهاد استاد راهنما و تأیید شورای تحصیلات تکمیلی گروه و دانشکده می‌توان ۱ نیمسال به مدت مجاز تحصیل افزود. در موارد استثنایی، تنها با تأیید کمیسیون موارد خاص می‌توان یک نیمسال دیگر به مدت مجاز تحصیل افزود.

۶. تعداد واحدهای درسی

تعداد واحدهای درسی دوره دکتری رشته فرهنگ و زبانهای باستانی در دو مرحله آموزشی و پژوهشی جمعاً حداقل ۴۶ و حداکثر ۵۰ واحد است، به شرح زیر:

مرحله آموزشی

۱. دروس جبرانی: حداقل ۴ واحد و حداکثر ۸ واحد (با توجه به دروس گذرانده شده در دوره کارشناسی ارشد)

۲. دروس اصلی: ۱۴ واحد

۳. دروس اختیاری: ۴ واحد (که باید از میان ۱۰ واحد دروس اختیاری ارائه شده انتخاب شود)
جمعاً (بدون دروس جبرانی): ۱۸ واحد

مرحله پژوهشی

تعداد واحد پایان‌نامه: ۲۴

فصل دوم

جداول دروس

جداول دروس مقطع دکتری رشته فرهنگ و زبانهای باستانی

۱. دروس جبرانی*

پیش نیاز	ساعات			تعداد واحد	نام درس	ردیف
	عملی	نظری	جمع			
ندارد	-	۳۴	۳۴	۲	اوستا ۱: یسن	۱
ندارد	-	۳۴	۳۴	۲	زبان سغدی	۲
ندارد	-	۳۴	۳۴	۲	سنسکریت ۱	۳
ندارد	-	۳۴	۳۴	۲	فارسی میانه ۱: پازند	۴
	-	۱۳۶	۱۳۶	۸	جمع کل واحدها	

* اگر دانشجویی درس زبان سغدی یا زبان سنسکریت ۱ را در دوره کارشناسی ارشد گذرانده باشد، از گذراندن دروس زبان سغدی و سنسکریت ۱ معاف است.

۲. دروس اصلی

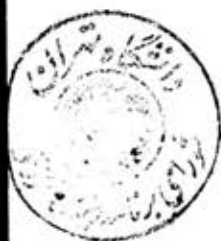
پیش‌نیاز	ساعات			تعداد واحد	نام درس	ردیف
	عملی	نظری	جمع			
اوستا ۱: یسن	-	۳۴	۳۴	۲	اوستا ۲: یسن هفت‌ها	۱
سنسکریت ۱ یا زبان سنسکریت ۱	-	۳۴	۳۴	۲	سنسکریت ۲	۲
فارسی میانه ۱: پازند	-	۳۴	۳۴	۲	فارسی میانه ۲: زند	۳
اوستا ۲: یسن هفت‌ها	-	۳۴	۳۴	۲	اوستا ۳: گاهان	۴
زبان سغدی	-	۳۴	۳۴	۲	سغدی ۱: متون مانوی	۵
فارسی میانه ۲: زند	-	۳۴	۳۴	۲	فارسی میانه ۳: دینکرد	۶
سغدی ۱: متون مانوی	-	۳۴	۳۴	۲	سغدی ۲: متون بودایی	۷
	-	۲۳۸	۲۳۸	۱۴	جمع کل واحدها	

۳. دروس اختیاری**

پیش نیاز	ساعات			تعداد واحد	نام درس	ردیف
	عملی	نظری	جمع			
ندارد	-	۳۴	۳۴	۲	ادیان ایران باستان	۱
ندارد	-	۳۴	۳۴	۲	زبان سکایی (ختنی)	۲
سغدی ۲: متون بودایی	-	۳۴	۳۴	۲	سغدی ۳: متون مسیحی	۳
سنسکریت ۲	-	۳۴	۳۴	۲	سنسکریت ۳: ریگودا	۴
ندارد	-	۳۴	۳۴	۲	کتیبه‌های فارسی میانه	۵
	-	۱۷۰	۱۷۰	۱۰	جمع کل واحدها	

** دانشجویان موظفاند دو درس از دروس اختیاری را با توجه به موضوع پایان‌نامه انتخاب کنند و بگذرانند.

فصل سوم

سرفصل دروس

سرفصلهای دروس

اوستا ۱: یسن

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ندارد

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با یسن‌های اوستا به عنوان یکی از مهمترین بخشهای بازمانده اوستا، شناخت ساختار و محتوای یسن‌ها، فراهم آوردن مواد لازم برای مطالعه آراء و عقاید زردشتی

سرفصل: گفتاری در باره اوستا و بخشهای بازمانده آن و اهمیت زبانی و محتوایی یسن‌ها در مقایسه با دیگر بخشهای بازمانده اوستا، شرح مضمون، درون‌مایه، سبک نگارش و زمان تقریبی نگارش یسن‌ها، قرائت و بررسی زبانی و محتوایی چند یسن (ترجیحاً از میان یسن‌های ۱۱، ۱۲، ۱۹، ۲۷، ۵۴، ۵۵ و ۶۲)

منابع اصلی:

1. Bartholomae, Ch., *Altiranisches Wörterbuch*, Berlin, 1961;
2. Geldner, K. F., *Avesta I-III*, Stuttgart, 1895;
3. Kellens, J. and E. Pirart, *Les texts vieil-avestiques I-III*, Wiesbaden, 1988-1991;
4. Reichelt, H., *Avesta Reader*, Strassburg, 1911.

زبان سغدی

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ندارد

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با پیشینه زبان سغدی و ساختار آن، آشنایی با ادبیات سغدی و متون بازمانده آن، به دست دادن موادی برای مقایسه زبان و ادبیات سغدی با زبانها و ادبیات ایرانی میانه غربی

سرفصل: مقدمه‌ای در باره زبان سغدی و پیشینه سغدشناسی، معرفی گویشهای سغدی و متون بازمانده به هر یک از آنها و محل کشف آن متون، معرفی گونه‌های خط سغدی، شرح ساخت آوایی و دستوری زبان سغدی، قرائت حدود ۳۰ صفحه از آغاز متن سغدی بودایی وسنتره جاتکه و شرح ویژگیهای زبانی و محتوایی آن

منابع اصلی:

1. Benveniste, É., *Essai de grammaire sogdienne*, Paris, 1929;
2. Benveniste, É., *Vessantara Jātaka*, Paris, 1946;
3. Gershevitch, I., *A Grammar of Manichean Sogdian*, Oxford, 1961;
۴. قریب، بدرالزمان، **فرهنگ سغدی**، تهران، ۱۳۷۴؛
۵. قریب، بدرالزمان، "قانون هم‌وزنی مصوتها در زبان سغدی"، **مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران**، سال ۲۳، شماره ۴، ص ۱۲۰-۱۳۰؛
۶. قریب، بدرالزمان، **وسنتره جاتکه: داستان تولد بودا به روایت سغدی**، تهران، ۱۳۷۱.

سنسکريت ۱

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ندارد

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی مقدماتی با زبان سنسکريت به عنوان یکی از مهمترین زبانهای هندواروپایی و نزدیک‌ترین زبان به زبانهای ایرانی باستان

سرفصل: پیشینه زبان سنسکريت، آثار زبان سنسکريت، اهمیت زبان سنسکريت در مطالعه زبانهای ایرانی، آموزش خط دوناگری، آموزش نظام آوایی زبان سنسکريت، آموزش گام به گام دستور زبان سنسکريت، قرائت و تجزیه و تحلیل چند متن داستانی ساده و کوتاه

منابع اصلی:

1. MacDonell, A. A., *A Sanskrit Grammar for Students*, Oxford, 1975;
2. Monier-Williams, M., *A Sanskrit-English Dictionary*, Oxford, 1899;
3. Perry, E. D., *A Sanskrit Primer*, 4th edition, New York, 1936;
4. Whitney, W. D., *The Roots, Verb-Forms and Primary Derivatives of the Sanskrit Language*, Leipzig, 1885;
5. Whitney, W. D., *Sanskrit Grammar*, 2nd edition, Cambridge and London, 1889.

فارسی میانه ۱: پازند

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ندارد

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با شیوه برگردان متون فارسی میانه به خط اوستایی (پازندنویسی) و دلایل آن، آشنایی با متون پازند

سرفصل: معرفی پازند و تاریخچه پازندنویسی، معرفی متونی که به پازند بر جای مانده است، قرائت و بررسی زبانی و محتوایی بخشهایی از متن پازند شکندگمانیگ‌وزار

منابع اصلی:

1. De Menasce, J. P., *Une apologétique mazdénne du IX siècle*, Fribourg, 1945;
2. Hoshangji Jamaspji and West, E. W., *Shikand-Gûmânîk Vijâr*, Bombay, 1887.

اوستا ۲: یسن هفت‌ها

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ۴۱۰۹۰۰۷ اوستا ۱: یسن

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با یسن هفت‌ها (یسن ۳۵ تا ۴۱) به عنوان حد فاصل اوستای کهن و اوستای نو، شناخت ساختار و محتوای یسن هفت‌ها، به دست دادن مواد کار برای یافتن مشترکات یسن هفت‌ها و گاهان

سرفصل: گفتاری در باره متون کهن اوستایی و دلیل قرار گرفتن یسن هفت‌ها پس از گاه نخست از پنج گاه اوستای گاهانی، شرح مضمون، درون‌مایه، سبک نگارش و زمان تقریبی نگارش یسن هفت‌ها. قرائت و بررسی زبانی و محتوایی یسن هفت‌ها

منابع اصلی:

1. Bartholomae, Ch., *Altiranisches Wörterbuch*, Berlin, 1961;
2. Geldner, K. F., *Avesta I-III*, Stuttgart, 1895;
3. Humbach, H., *The Gāthās of Zarathushtra I-II*, Heidelberg, 1991;
4. Humbach, H., *The Heritage of Zarathushtra, A New Translation of His Gathas*, Heidelberg, 1994;
5. Kellens, J. and E. Pirart, *Les textes vieil-avestiques I-III*, Wiesbaden, 1988-1991;
6. Narten, J., *Der Yasna Haptanhāiti*, Wiesbaden, 1986.

سنسکریت ۲

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ۴۱۰۹۰۳۴ سنسکریت ۱ (یا ۴۱۰۹۰۵۹ زبان سنسکریت ۱ در دوره کارشناسی ارشد)

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی پیشرفته با زبان سنسکریت در حدی که دانشجو بتواند آن را با زبانهای اوستایی و فارسی باستان مقایسه کند و به تنهایی بتواند به کمک فرهنگ لغات هر نوع متن سنسکریت کلاسیک را بخواند و ترجمه کند، آشنایی مقدماتی با زبان سنسکریت ودایی

سرفصل: آموزش نکات دستوری پیچیده، قرائت و تجزیه و تحلیل چند متن به زبان سنسکریت کلاسیک از کتابهای مهمی چون پنجه تنتره و هیتوپدشه، قرائت و تجزیه و تحلیل چند سرود کوتاه ودایی

منابع اصلی:

1. Lanman, Ch. R., *A Sanskrit Reader*, Cambridge, Mass., 1884;
2. MacDonell, A. A., *A Sanskrit Grammar for Students*, Oxford, 1975;
3. MacDonell, A. A., *A Vedic Grammar for Students*, London, 1941;
4. MacDonell, A. A., *A Vedic Reader for Students*, London, 1941;
5. Monier-Williams, M., *A Sanskrit-English Dictionary*, Oxford, 1899;
6. Perry, E. D., *A Sanskrit Primer*, 4th edition, New York, 1936;
7. Whitney, W. D., *The Roots, Verb-Forms and Primary Derivatives of the Sanskrit Language*, Leipzig, 1885;
8. Whitney, W. D., *Sanskrit Grammar*, 2nd edition, Cambridge and London, 1889.

فارسی میانه ۲: زند

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ۴۱۰۹۰۴۰ فارسی میانه ۱: پازند

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با متون زند و چگونگی ترجمه و تفسیر متون اوستایی به زبان فارسی میانه

سرفصل: بررسی زبانی و محتوایی بخشهایی از زند وندیداد، بررسی زبانی و محتوایی بخشهایی از زند وهمن یسن یا، با توجه به پیش‌خوانده‌های دانشجو، بخشهایی از زند یسن‌ها، ویسپرد، خرده‌اوستا، یشت‌ها، هیربدستان، نیرنگستان یا اوگمدیچا

منابع اصلی:

1. Cereti, C. G., *The Zand ī Wahman Yasn*, Rome, 1995;
2. Hoshang Jamasp, *Vendidâd*, Bombay, 1907;

۳. راشد محصل، محمدتقی، *زند بهمن یسن*، تهران، ۱۳۷۰.

اوستا ۳: گاهان

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ۴۱۰۹۱۱۴ اوستا ۲: یسن هفت‌ها

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با زبان و محتوای گاهان به عنوان کهنترین سرودهای ایرانی و مقدس‌ترین بخش اوستا

سرفصل: تجزیه و تحلیل ویژگی‌های زبانی و محتوایی دست کم سه سرود از سرودهای گاهانی

منابع اصلی:

1. Bartholomae, Ch., *Altiranisches Wörterbuch*, Berlin, 1961;
2. Beekes, R. S. P., *A Grammar of Gatha-Avestan*, Leiden, 1988;
3. Geldner, K. F., *Avesta I-III*, Stuttgart, 1895;
4. Humbach, H., *The Gāthās of Zarathushtra I-II*, Heidelberg, 1991;
5. Humbach, H., *The Heritage of Zarathushtra, A New Translation of His Gathas*, Heidelberg, 1994;
6. Insler, S., *The Gāthās of Zarathustra*, Acta Iranica 8, 1975;
7. Kellens, J. and E. Pirart, *Les texts vieil-avestiques I-III*, Wiesbaden, 1988-1991.

سغدی ۱: متون مانوی

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ۴۱۰۹۱۱۳ زبان سغدی (یا ۴۱۰۹۰۲۲ زبان سغدی در دوره کارشناسی ارشد)

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با زبان و ادبیات سغدی مانوی به منظور درک صحیح آموزه‌ها و فلسفه مانوی

سرفصل: تجزیه و تحلیل ویژگیهای زبانی و محتوایی تمثیلات سغدی مانوی (متون a, b, c و d) مندرج در کتاب زوندرمان، نیز قطعاتی از کتاب غولان و داستانهای سغدی

منابع اصلی:

1. Benveniste, É., *Essai de grammaire sogdienne*, Paris, 1929;
2. Gershevitch, I., *A Grammar of Manichean Sogdian*, Oxford, 1961;
3. Gharib, B., *Analysis of the Verbal System in the Sogdian Language*, 1965 (Unpublished Ph.D. Dissertation);
4. Henning, W. B., "The Book of the Giants", *BSOAS 11*, pp. 52-74 (in: *Acta Iranica 15*);
5. Henning, W. B., "Sogdian Tales", *BSOAS 11*, pp. 465-487 (in: *Acta Iranica 15*);
6. Sundermann, W., *Ein manichäisch-soghdisches Parabelbuch*, Berlin, 1985;
۷. قریب، بدرالزمان، *فرهنگ سغدی*، تهران، ۱۳۷۴.

فارسی میانه ۳: دینکرد

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ۴۱۰۹۱۱۵ فارسی میانه ۲: زند

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با زبان و محتوای دینکرد که از دشوارترین متون فارسی میانه است و دانشنامه باورهای زردشتی به شمار می‌رود

سرفصل: بررسی زبانی و محتوایی بخشهایی از کتابهای سوم، پنجم و هفتم دینکرد با توجه به پیش‌خواننده‌های دانشجو بر اساس نسخه‌های معتبر (DH, K), چاپ مدن و چاپ درسدن).

منابع اصلی:

1. Amouzgar, J. and Tafazzoli, A., *Le cinquième livre du Dēnkard*, Paris, 2000;
2. De Menasce, J. P., *Le troisième livre du Dēnkard*, Paris, 1973;
3. *Dēnkard*, ed. D. M. Madan, Bombay, 1911;
4. *Dēnkard*, ed. M. Dresden, Wiesbaden, 1966.

سغدی ۲: متون بودایی

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ۴۱۰۹۱۱۷ سغدی ۱: متون مانوی

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی عمیق‌تر با زبان و ادبیات سغدی بودایی، شناخت ویژگی‌های خاص سغدی بودایی که آن را از سایر گونه‌های سغدی متمایز می‌کند، شناخت بهتر فلسفه بودایی

سرفصل: قرائت و تجزیه و تحلیل زبانی و محتوایی متن شماره ۲ در باره حرمت خوردن گوشت و نوشیدن شراب، قرائت و تجزیه و تحلیل زبانی و محتوایی متن شماره ۵ (سوترای پارسای ناخن‌دراز)، هر دو این متون در کتاب بنونیست (۱۹۴۰) آمده‌اند.

منابع اصلی:

1. Benveniste, É., *Essai de grammaire sogdienne*, Paris, 1929;
2. Benveniste, É., *Textes sogdiens*, Paris, 1940 (pp. 3-58, 74-81);
3. Gershevitch, I., *A Grammar of Manichean Sogdian*, Oxford, 1961;
4. Gharib, B., *Analysis of the Verbal System in the Sogdian Language*, 1965 (Unpublished Ph.D. Dissertation);
۵. قریب، بدرالزمان، *فرهنگ سغدی*، تهران، ۱۳۷۴.

ادیان ایران باستان

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ندارد

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با باورها و آیینهای ایرانیان از گذشته‌های دور تا ورود اسلام

سرفصل: ۱. باورهای پیش‌زردشتی، ۲. دین زردشتی (باورهای کهن و نو)، ۳. مانویت، ۴. آیین مزدک و درست‌دینان، ۵. آیین زروان، ۶. آیین مهر، ۷. آیینهای گنوسی (صابئین مندایی)

منابع اصلی:

1. Boyce, M., *A Reader in Manichaean Middle Persian and Parthian*, Téhéran-Liège, 1975;
2. Peuche, *Le Manicheisme*, Paris, 1949;
3. Tardieu, *Le Manicheisme*, Paris, 1981;

۴. آلبری، زبور مانوی، ترجمه ابوالقاسم اسماعیل پور، تهران، ۱۳۷۵؛

۵. آموزگار و تفضلی، *اسطوره زندگی زردشت*، چ ۵، تهران، ۱۳۸۲؛

۶. ابوالقاسمی، *دینها و کیشهای ایران در دوره باستان به روایت شهرستانی*، تهران، ۱۳۸۳؛

۷. ابوالقاسمی، *مانی به روایت ابن‌الندیم*، تهران، ۱۳۷۹؛

۸. اسماعیل پور، *اسطوره آفرینش در آیین مانی*، تهران، ۱۳۷۵؛

۹. الیاده، *آیین گنوسی و مانوی*، ترجمه ابوالقاسم اسماعیل پور، تهران، ۱۳۷۳؛

۱۰. برنجی، *قوم از یاد رفته*، تهران، ۱۳۶۷؛

۱۱. بهار، *ادیان آسیایی*، تهران، ۱۳۷۵؛

۱۲. بویس، *تاریخ کیش زردشتی*، ترجمه همایون صنعتی‌زاده، تهران، ۱۳۷۶؛

۱۳. بویس، *چکیده تاریخ دین زردشتی*، ترجمه همایون صنعتی‌زاده، تهران، ۱۳۷۷؛

۱۴. بویس، *زردشتیان: باورها و آداب دینی آنها*، ترجمه عسکر بهرامی، تهران، ۱۳۸۲؛

۱۵. تقی زاده، *مانی‌شناسی*، به کوشش ایرج افشار، تهران، ۱۳۸۳؛

۱۶. تقی زاده، *مانی و دین او*، تهران، ۱۳۳۵؛

۱۷. جلالی مقدم، *آیین زروانی*، تهران، ۱۳۷۲؛

۱۸. دوشن‌گیمن، *دین ایران باستان*، ترجمه نزهت صفای اصفهانی، تهران، ۱۳۵۲؛

۱۹. رازی، *کتاب‌شناسی مانی*، تهران، ۱۳۷۲؛
۲۰. زرنر، *زروان*، ترجمه تیمور قادری، تهران، ۱۳۷۵؛
۲۱. زرنر، *طلوع و غروب زردشتی‌گری*، ترجمه تیمور قادری، تهران، ۱۳۷۵؛
۲۲. شکلی، «درست‌دینان»، *معارف*، دوره ۱۰، ش ۱، ۱۳۷۲؛
۲۳. فروزنده، *دین صابئین مندایی*، تهران، ۱۳۷۷؛
۲۴. کریستنسن، *نمونه‌های نخستین انسان و نخستین شهریار*، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی، ج ۳، تهران، ۱۳۸۳؛
۲۵. کلیمما، *تاریخچه مکتب مزدک*، ترجمه جهانگیر فکری ارشاد، تهران، ۱۳۶۸؛
۲۶. کلیم‌کایت، *هنر مانوی*، ترجمه ابوالقاسم اسماعیل‌پور، تهران، ۱۳۷۳؛
۲۷. ممتحن، *تحقیق در احوال و مذاهب و رسوم صابئیان عراق و خوزستان*، تهران، ۱۳۳۷؛
۲۸. میرفخرایی، *مانی و آموزه‌های او*، تهران، ۱۳۸۳؛
۲۹. ناصح‌ناطق، *بحثی در باره زندگی مانی و پیام او*، تهران، ۱۳۷۵؛
۳۰. نیبرگ، *دینهای ایران باستان*، ترجمه نجم‌آبادی، تهران، ۱۳۵۹؛
۳۱. وامقی، *نوشته‌های مانی و مانویان*، تهران، ۱۳۷۸؛
۳۲. ورمازرن، *آیین میترا*، ترجمه بزرگ نادرزاد، تهران، ۱۳۷۵؛
۳۳. ویدنگرن، *دینهای ایران*، ترجمه منوچهر فرهنگ، تهران، ۱۳۷۷؛
۳۴. ویدنگرن، *مانی و تعلیمات او*، ترجمه نزهت صفای اصفهانی، تهران، ۱۳۵۲؛
۳۵. هینلز، *شناخت اساطیر ایران*، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی، تهران، ۱۳۷۵؛
۳۶. یارشاطر، «کیش مزدکی»، *تاریخ ایران کیمبریج*، ترجمه حسن انوشه، ج ۳، قسمت ۲، تهران، ۱۳۷۷.

زبان سکایی (ختنی)

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ندارد

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی مقدماتی با گویش ختنی از زبان سکایی به عنوان یکی از مهمترین زبانهای ایرانی میانه شرقی و امکان استفاده از آثار بازمانده به این زبان

سرفصل: پیشینه زبان سکایی، آثار بازمانده به گویشهای ختنی و تمشقی، اهمیت زبان سکایی در مطالعه زبانهای ایرانی، آموزش خط براهمی، آموزش نظام آوایی گویش ختنی از زبان سکایی، آموزش گام به گام دستور ختنی، قرائت و تجزیه و تحلیل چند متن ختنی ساده و کوتاه

منابع اصلی:

1. Bailey, H. W., *The Culture of the Sakas in Ancient Iranian Khotan*, New York, 1982;
2. Emmerick, R. E., *The Book of Zambasta, A Khotanese Poem on Buddhism*, Oxford, 1968;
3. Emmerick, R. E., *Saka Grammatical Studies*, London, 1968;
4. Konow, S., *Saka Studies*, Oslo, 1932.

سغدی ۳: متون مسیحی

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ۴۱۰۹۱۱۹ سغدی ۲: متون بودایی

نوع واحد: نظری

هدف: در صورتی که موضوع پایان‌نامه دانشجویان ایران باستان (به‌خصوص مسیحیت در ایران باستان) یا زبانها و ادبیات ایرانی میانه شرقی (به خصوص زبان و ادبیات سغدی) باشد، گذراندن این درس الزامی است، چرا که بررسی زبان‌شناختی و محتوایی متون سغدی مسیحی پاسخگوی بسیاری از پرسشهای وی خواهد بود.

سرفصل: قرائت و تجزیه و تحلیل زبانی و محتوایی متن شماره ۲ در باره گوشه‌نشینی، قرائت و تجزیه و تحلیل زبانی و محتوایی متن شماره ۳ در باره تفسیر دادیشوع قطرایا از پانزدهمین خطابه ابا اشعیاء، قرائت و تجزیه و تحلیل زبانی و محتوایی متن شماره ۸ در باره سخنان پیران، قرائت و تجزیه و تحلیل زبانی و محتوایی متن شماره ۹ در باره شهدای مسیحی در زمان شاپور دوم، قرائت و تجزیه و تحلیل زبانی و محتوایی متن شماره ۱۲ در باره فروتنی. همه این متون در کتاب سیمزویلیامز آمده‌اند.

منابع اصلی:

1. Benveniste, É., *Essai de grammaire sogdienne*, Paris, 1929;
2. Benveniste, É., *Études sogdiennes*, Wiesbaden, 1979;
3. Gershevitch, I., *A Grammar of Manichean Sogdian*, Oxford, 1961;
4. Hansen, O., "Berliner sogdische Texte II", *AAWLM 15*, 1954;
5. Labourt, J., *Le christianisme dans l'empire perse sous la dynastie des sassanides*, Paris, 1904;
6. Russell, J., "Christianity in Pre-Islamic Persia", *Encyclopaedia Iranica V*, pp. 523-528;
7. Schwartz, M., *Studies in the Texts of the Sogdian Christians*, 1967 (Unpublished Ph.D. Dissertation);
8. Sims-Williams, N., *The Christian Sogdian Manuscript C2*, Berlin, 1985;

۹. قریب، بدرالزمان، فرهنگ سغدی، تهران، ۱۳۷۴؛

۱۰. کتاب مقدس (عهد عتیق و عهد جدید)، تهران، ۱۳۶۶؛

۱۱. هاکس، قاموس کتاب مقدس، تهران، ۱۳۷۷.

سنسکریت ۳: ریگودا

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ۴۱۰۹۰۳۵ سنسکریت ۲

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با کهن‌ترین متون بازمانده آریایی و تجزیه و تحلیل زبانی و محتوایی آنها. بنابراین، انتخاب این درس برای دانشجویانی که موضوع پایان‌نامه‌شان تجزیه و تحلیل متون باستانی، زبان سنسکریت، زبان اوستایی و باورهای کهن آریایی است الزامی است.

سرفصل: در این درس باید ضمن معرفی متون ودایی و اهمیت زبانی و دینی آنها و به خصوص ریگودا تعدادی از سرودهای ودایی زیر بررسی و تحلیل شود:

۱. سرود آفرینش (مندله ۱۰، سرود ۱۲۹)
۲. سرود ایندره (مندله ۲، سرود ۱۲)
۳. سرود پوروشه (مندله ۱۰، سرود ۹۰)
۴. سرود ورونه (مندله ۷، سرود ۸۶)
۵. سرود سومه (مندله ۸، سرود ۴۸)
۶. سرود اگنی (مندله ۱، سرود ۱)
۷. سرود ویشنو (مندله ۱، سرود ۱۵۴)

منابع اصلی:

1. MacDonell, A. A., *A Vedic Grammar for Students*, London, 1941;
2. MacDonell, A. A., *A Vedic Reader for Students*, London, 1941;
3. Monier-Williams, M., *A Sanskrit-English Dictionary*, Oxford, 1899;
4. Whitney, W. D., *The Roots, Verb-Forms and Primary Derivatives of the Sanskrit Language*, Leipzig, 1885;
5. Whitney, W. D., *Sanskrit Grammar*, 2nd edition, Cambridge and London, 1889.

کتیبه‌های فارسی میانه

تعداد واحد: ۲

پیش‌نیاز: ندارد

نوع واحد: نظری

هدف: آشنایی با کتیبه‌های فارسی میانه و ارزش زبانی و محتوایی آنها. منظور از کتیبه‌های فارسی میانه متونی است که به این زبان بر روی سنگ، گل، آجر، گچ، فلز و چوب نگاشته شده است. به علاوه، نوشته‌هایی به این زبان با مرکب بر روی پاپیروس، پوست، سفال و دیوار موجود است که در این درس به اجمال معرفی خواهند شد.

سرفصل: معرفی کتیبه‌های فارسی میانه (سنگ‌نوشته‌های شاهان ساسانی، سنگ‌نوشته‌های بزرگان دربار ساسانی، کتیبه‌های مزارها، کتیبه‌های وقف و یادگاری، ظرف‌نوشته‌ها، سکه‌ها، مهرها و مهرواره‌ها، نشانها و افسونها، و غیره)، آموزش خط کتیبه‌ای، قرائت و بررسی زبانی و محتوایی بخشهایی از کتیبه‌های کرتیر، کتیبه شاپور بر کعبه زردشت و کتیبه نرسه در پایکولی با توجه به پیش‌خوانده‌های دانشجویان در مقطع کارشناسی ارشد

منابع اصلی:

1. Back, M., *Die sassanidischen Staatsinschriften*, Acta Iranica 18, Téhéran-Liège, 1978;
2. *Corpus Inscriptionum Iranicarum*, part III, Pahlavi Inscriptions, vol. I, Royal Inscriptions, with Their Parthian and Greek Versions, Texts I, Die dreisprachige Inschrift Šābuhrs I. an der Ka'ba-i Zardušt (ŠKZ), Bande 1-2, von Ph. Huyse, London, 1999;
3. Gignoux, Ph., *Glossaire des inscriptions pehlevies et parthes, Corpus Inscriptionum Iranicarum*, Supplementary Series, vol. I, London, 1972;
4. Gignoux, Ph., *Les quatre inscriptions du mage Kirdīr (Studia Iranica, Cahier 9)*, Paris, 1991;
5. Herzfeld, E., *Paikuli: Monument and Inscription of the Early History of the Sasanian Empire I-II*, Berlin, 1924;
6. Humbach, H. and Skjærvø, P. O., *The Sassanian Inscription of Paikulu*, part 1, Wiesbaden-Tehran, 1978; part 2, Wiesbaden, 1980; part 3.1, Wiesbaden, 1983; part 3.2, Wiesbaden, 1983;
7. Sprengling, M., *Third Century Iran, Sapor and Kartir*, Chicago, 1953.

